

Å formes som prest – en psykososial tilnærming til profesjonell identitet, subjektivitet og kjønn

Becoming a Pastor: A Psychosocial Approach to Professional Identity, Subjectivity, and Gender

Sissel Merete Finholt-Pedersen

Postdoktor, Avdeling for omsorg og etikk, Det helsevitenskapelige fakultet, Universitetet i Stavanger

sissel.m.finholt-pedersen@uis.no

Sammendrag

I denne artikkelen illustrerer jeg hvordan en psykososial tilnærming (Salling Olesen 2020) som teori og metode gir innganger til å forstå hvordan to teologistudenters utdanningsvalg som prester inngår i deres livshistorier. Ved å undersøke teologistudentenes livshistorier åpner det for tolkninger av hvorledes deres sosialisering til prestskapet er innleiret i bredere samfunnsmessige prosesser, som moderniseringen av det norske samfunnet og utviklingen av likestilling. Jeg viser hvordan teologistudentenes kjønnete sosialiserte subjektivitet inngår i deres utvikling av en profesjonell identitet som prest.

Nøkkelord

Psykososial tilnærming, det ubevisste, profesjonell identitetsutvikling, teologistudenter, subjektivitet, sosialisering, kjønn, likestilling.

Abstract

In this article, I illustrate how a psychosocial approach (Salling Olesen 2020) as both theory and method offers insights into how two students of theology and their choice of education as pastors are embedded in their life histories. Investigating the life histories of students of theology opens for interpretations of how their entry into pastorhood is interrelated with broader societal processes, such as the modernization of Norwegian society and the development of gender equality. I will show how gendered, socialized subjectivity might be understood as formative for how the two students of theology develop their professional identity as pastors.

Keywords

Psychosocial approach, the unconscious, professional identity development, students of theology, subjectivity, socialization, gender, gender equality.

Innledning

I denne artikkelen jeg vil anskueliggjøre hvordan psykososial tilnærming som teori og metode (Salling Olesen 2020) gir en inngang til å tolke intervjuer med to teologistudenter, Aksel og Ingrid. Jeg vil belyse dette ut ifra følgende problemstilling: Hvordan kan en psykososial tilnærming bidra med forståelse for hvordan teologistudenters utvikling av en profesjonell identitet som prest inngår i den kjønnete sosialiseringen av deres subjektivitet som mann og kvinne?

I en psykososial tilnærming teoretiseres subjektivitet som livshistoriske erfaringer. Dette omtaler Henning Salling Olesen (2012) som individets spesifikke individuelle mediering av de sosiale forholdene og historiske omstendighetene den enkelte er situert innenfor. Denne tilnærmingen gir muligheter for å tolke hvordan Aksel og Ingrid utvikling av en profesjonell identitet som prest også inngår i den kjønnede sosialiseringen av deres subjektivitet som mann og kvinne.

Artikkelen er basert på min doktorgradsavhandling *Hva er det å bli prest? Teologistudenter og subjektivitet – en kvalitativ analyse* (Finholt-Pedersen 2018) og er en videreutvikling av kapitlet *What does it mean to become a church minister? Life history and Imaginations of the future* (Finholt-Pedersen 2020). Avhandlingen baserer seg på kvalitative intervjuer og refleksjonstekster fra fem teologistudenter, to kvinner og tre menn, som er rekruttert fra Det teologiske menighetsfakultetet i Oslo, Teologisk fakultet ved Universitetet i Oslo og VID Stavanger, som alle utdanner prester for Den norske kirke. Teologistudentene ble intervjuet midt i studiet, rett etter en av praksisperiodene og i siste del av studiet. I avhandlingen synliggjør jeg teologistudentenes profesjonsforståelser og hvordan deres utvikling av en profesjonell identitet som prest inngår i en utvidet forståelsesramme hvor tro, subjektivitet og presterollen forstås i et livsløpsperspektiv (Laursen, Moos, Salling Olesen og Weber 2005). I denne artikkelen utvider jeg fokuset fra hvorledes teologistudentenes profesjonelle identitet inngår i deres livsløpsperspektiv, til hvordan deres sosialiserte subjektivitet som mann og kvinne inngår i deres profesjonelle utvikling som prest.

I artikkelen fokuserer jeg på intervjumaterialet for to av de fem teologistudentene som utgjør utvalget i avhandlingen, Aksel og Ingrid. Disse intervjuene er særlig interessante fordi de berører konflikter og spenninger i presterollen ved et vitenskapelig teologistudium, forholdet mellom sosiale forestillinger om presterollen i det moderne norske samfunnet og de to studentenes personlige forestillinger om presterollen. For å ivareta Aksel og Ingrid identitet er ikke dette deres egentlige navn, og biografiske forhold i presentasjonen av dem er endret.

I artikkelen vil jeg innledningsvis gjøre rede for begrepene profesjonell identitet og livshistorie i en psykososial tilnærming. Deretter viser jeg hvordan jeg bruker et livshistorisk perspektiv for å forstå utviklingen av Aksels og Ingrid profesjonelle identitet som prester, og hvordan dette perspektivet bidrar med kunnskap om hvordan den kjønnede sosialiseringen av deres subjektivitet som mann og kvinne foregår.

En psykososial tilnærming på utvikling av en profesjonell identitet

Tradisjonelt har profesjonssosiologien behandlet den profesjonelles arbeid som en nærmest ahistorisk og allmenn kategori (Salling Olesen 2006). Konstruksjonen av den profesjonelles identitet har gjerne blitt teoretisert ut ifra et klassisk sosialiseringperspektiv, hvor det å bli en profesjonell teoretiseres som en prosess hvor den profesjonelle sosialiseres inn i og identifiserer seg med profesjonens fag, verdier og kompetanse (Trede, Macklin og Bridges 2012).

Den psykososiale tilnærmingen teoretiserer profesjonell sosialisering på en annen måte. Salling Olesen (2006) argumenterer for at profesjonene må sees som institusjonelle konstruksjoner, som er basert på den profesjonelles subjektive engasjement, erfaring og læring i arbeidet. Kunnskap forstås som en konstruksjon med en historisk opprinnelse og sosiale og kulturelle implikasjoner: Den er alltid oppnådd og rekonstruert av noen i en bestemt sammenheng (2006:370). Det er derfor ikke en absolutt forskjell mellom vitenskapelig kunnskap, formalkunnskap, sosial og praktisk kunnskap, hverdagsbevisstheten og livserfaring.

I tråd med dette forstår jeg profesjonell læring og utvikling som noe som skjer gjennom tolkningsmønstre som allerede er etablert i det lærende subjektet og i den bestemte konteksten den enkelte student er en del av (Salling Olesen 2017; Weber 1995). Dette gir en livshistorisk fortolkningsramme for profesjonsidentitets- og læringsbegrepet som er spesifikt forbundet med de historiske, kulturelle og samfunnsmessige sammenhengene den profesjonelle er en del av (Salling Olesen 2017).

Den livshistoriske fortolkningsrammen

Den livshistoriske fortolkningsrammen bygger en bro mellom det individuelle livsløpet og den samfunnsmessige konteksten for de diskursene og sosiokulturelle kontekstene individet inngår i (Bjerrum Nielsen 1999; Dybbroe 2012; Liveng 2012; Mellon 2020; Ramvi 2015; Salling Olesen 2007). På denne måten favner den psykososiale tilnærmingen individets unike og individuelle livshistorie, samtidig som den enkeltes subjektivitet ansees som kulturell og sosial. Det teoretiske grunnlaget for dette er den psykoanalytiske tolkningen av kulturelle fenomen som ser psykologiske dynamikker, forsvar, forsvarsmekanismer og ubevisste motivasjoner som sammenvevd med samfunnsmessige relasjoner (Bjerrum Nielsen 1999). I en livshistorisk fortolkningsramme forstås dette i sin tur som en indre psykologisk modalitet av kulturen (Bjerrum Nielsen 1999).

For å få tak i hvordan Aksels og Ingrids profesjonelle identitet utvikler seg, kan en livshistorisk fortolkningsramme gi nye innsikter i hvordan psykologiske dynamikker, forsvarsmekanismer, forsvar og ubevisste motivasjoner, som altså forstås som sammenvevd med samfunnsmessige relasjoner, inngår i deres utvikling av en profesjonell identitet. I mine tolkninger av intervjutekstene med Aksel og Ingrid i denne artikkelen retter jeg derfor oppmerksomheten mot forhold som «irriterer» (Prokop 1996: 22) i intervjuteksten. Dette kan være steder i teksten som ikke passer inn, eller noe som mangler i teksten, steder hvor teksten er motsetningsfull eller for sammenhengende, språket kan være ambivalent, eller teksten kan berøre eller oppfattes som lite troverdig (Bjerrum Nielsen 1999:5). Disse «irritasjonene» presiserer Harriet Bjerrum Nielsen (1999) at vi kan føle i kraft av våre egenskaper som mennesker og vår kunnskap om en bestemt kultur.

Gjennom tolkningene vil jeg vise hvordan vi kan forstå de forskjellige betydningslagene, meningsnivåene, i intervjutekstene med Aksel og Ingrid, både det manifeste innholdet og de betydningslagene som er utelatt i språket, tekstens underverden (Weber 1995:135). Målet med dette er å vise hvordan et livshistorisk perspektiv bidrar med innsikt i hvordan teologistudentenes kjønnede sosialiserte subjektivitet inngår i deres utvikling av en profesjonell identitet som prest. Dette må ikke forveksles med Aksels og Ingrids ubevisste (Bjerrum Nielsen 1999), og intervjutekstene må heller ikke forstås som identiske med intervjupersonene.

For å forstå mønstrene som utspiller seg i den spesifikke kommunikasjonen og betydninger som ble produsert i intervjusituasjonen (Weber 1995:134), ligger det også at min forskersubjektivitet spiller med i produksjonen av intervjuet som tekst og i tolkningen av de tekstlige betydningslagene (Fog 2005). For å belyse dette vil jeg trekke frem min situering i feltet. Som teologistudent for flere år siden har jeg vært del av et profesjonsstudium hvor presteprofesjonen stod i fokus. Jeg er ikke ordinert som prest. Ved den tverrfaglige doktorgradsutdannelsen ved Roskilde Universitet ble jeg engasjert i en psykososial tilnærming til læring, profesjonsidentitet og subjektivitet.

Aksels fortelling om å bli prest

Aksel er i slutten av tyveårene på intervjuetidspunktet. Han er vokst opp i en familie med mor, far og to yngre søstre. Aksels far er prest, og Aksel har deltatt i kirkens barne- og ungdomsarbeid. Han har ikke en uttalt begrunnelse for sitt valg av presteyrket, men forteller at yrkesvalget ved slutten av utdannelsen er rasjonaliseringer av det han mente som 18-åring da han gikk i gang med teologistudiet. Han forteller at så lenge han, som prestesønn, ikke vil ta avstand fra den kristne tro, er presteyrket et naturlig valg for ham.

Aksel er altså godt kjent med prestestanden og er ved slutten av teologistudiet når jeg møtte ham i det siste intervjuet. I intervjuene reflekterer han over problematiske sider ved presterollen og plasserer rollen i en historisk sammenheng hvor presten hadde makt og en sentral posisjon i samfunnet. Som blivende prest er Aksels tanker om seg selv som prest preget av ambivalens og usikkerhet.

... tidlig i studiet så var det nok usikkerheten på – er det nå prest jeg passer til å være ... nå er det nok usikkerhet på et annet plan ... førsteprioritet nå er jo (red: forteller om annen jobb) i, en, noen år ...

Likevel fremstår det vanskelig for Aksel å sette ord på hva usikkerheten dreier seg om, og som nyutdannet prest søker han seg til en annen jobb.

En livshistorisk tolkning av Aksels fortelling om å bli prest

Fokuset for den livshistoriske tolkningen av intervjuene med Aksel er hvordan denne usikkerheten og ambivalensen kan forstås. Et påfallende forhold jeg ble berørt av i intervjuene med Aksel, er at han forstår og tolker seg selv og andre i teologiske diskurser og posisjonerer seg selv som *liberalteolog*, i motsetning til *pietistene*. Han refererer til liberalteologene og pietistene flere ganger i intervjuene når han beskriver seg selv og reflekterer over seg selv i presterollen. Fordi denne teologiske diskursen er meningsbærende i Aksels narrativ, vil jeg kort peke på bakgrunnen for denne teologiske diskursen. Fremveksten av moderniteten og vitenskapliggjøringen av universitetet på 1870-tallet førte til en dyp splittelse i norsk teologi og kirkeliv i form av en indrekirkelig strid om en skulle avvise eller prøve å tilpasse seg de nye tankene.

Professorene ved Det teologiske fakultet, opprettet i 1811, argumenterte for å forene kristendommen og det moderne, og den liberale teologi er et eksempel på dette (Aadnanes 1995). Ansettelsen av den liberale teologen Johannes Ording ved Det teologiske fakultet i 1906 førte til ytterligere splittelse, og Det teologiske menighetsfakultet, som ble beskrevet som et antimodernistisk fakultet, ble opprettet i 1907. Lekfolket på den konservative siden avviste det moderne og så på naturvitenskapen og den nye vitenskapelige bibelvitenskapen som vantro. Teologer og prester ble ofte plassert i bås, enten som liberale eller konservative (Aadnanes 1995). Polariseringen mellom de liberale og pietistene må også forstås i et klasseperspektiv. Liberalteologene tilhørte aristokratiet, mens pietistene ved det teologiske menighetsfakultetet hadde sin bakgrunn i bondestanden (Thorkildsen 1998).

I Aksels narrativ assosieres pietistene med maktmisbruk, følelser og erfaring og en kontrollerende Gud. Liberalteologene, som Aksel beskriver seg selv som, konstrueres derimot som intellektuelle, og Aksel forteller at han tar avgjørelser basert på «intellektuell tenkning gjennom studietiden som har fått meg til å begynne på praktikum». Han oppfatter derimot ikke seg selv som formet av følelser og erfaringer: «men igjen, jeg gikk ikke og strikket i skogen og omvendte meg». Det er grunn til å anta at denne formuleringen, som

for mange vil fremstå uforståelig, føyer seg inn i den strukturerende dikotomien mellom de liberale og pietistene som Aksel forteller om i intervjuene. Trolig er det til pietisten og grunnleggeren av bevegelsen haugianerne, Hans Nilsen Hauge, som er kjent for sin omvendelse på familiegårdens åker, og at han strikket mens han gikk fra sted til sted, Aksel tar avstand fra her.

I alle de tre intervjuene med Aksel er polariseringen mellom pietistene og de liberale et repeterende tema. Det er i denne teologiske diskursen Aksels ambivalens og usikkerhet på presterollen kommer til uttrykk ved hjelp av forestillingen om det han beskriver som den *karikerte presten*, som er en pietistisk prest.

... autoritetsrolle som gir (stille) som gir visse maktperspektiver som kan være, misbrukes, sånn sett er det etiske dilemma i presterollen, ehh, det er interessant at jeg tar opp så tidlig når jeg får det åpne spørsmålet ... intervjuer: hvis vi kaller det presterollen som har en slags, autoritet, ehh, hvordan vil det blir for deg tenker du hvis vi tar det som en etisk utfordring? Aksel: (stille) ja, litt, ehh, jeg synes, den delen av presterollen kan være problematisk, den, en sånn karikatur av en, av en prest for noen år siden som føler han har makt til og bestemmer over andre menneskers livs, seksuelliv og så videre, er jo for det første fremmed for, dernest så, ... man ser det i for eksempel filmer hvor prester dukker opp, så er det gjerne ehh, den presten som har et undertrykt seksuelliv og vil fortelle menigheten hvordan ting henger sammen, men han selv innerst inne er utrygg og så videre, og sprekker, og det speiler nok til en viss grad slik mange også i Norge ser på presten ...

Aksel forteller om den karikerte presten med det jeg opplever som en foraktfull tone, og beskriver en autoritær prest helt uten integritet. Denne presten beskrives som en utrygg prest som misbruker makten sin til å presentere sine egne tanker som Guds ord.

Aksel beskriver en problematisk presterolle, som han omtaler som den karikerte presten, men presiserer også at denne presterollen ikke lenger representerer presteskaperet i det norske samfunnet i dag. Forestillingen om denne stereotypiske presten er innholdsmessig forbundet med det spørsmålet Aksel strever mest med når han tenker på seg selv som prest: Hvordan kan han være seg selv som prest? Denne tematikken konkretiserer Aksel i et ønske om å gå på pub, som også er et repeterende tema i alle de tre intervjuene med ham.

På den ene siden artikulere Aksel et skille mellom å være prest, «den seriøse flinke presteaksel», og seg selv, «den vanlige sosiale Aksel». Samtidig sier han at det ikke går an å tenke på denne måten, og forklarer at det må være en helhet i hvem man er privat og som prest: «at det blir et veldig brudd hvis jeg skulle bli prest, plutselig en helt annen person, det vil jeg ikke fikse». Å være seg selv som prest konkretiserer Aksel i å gå på pub:

... den Aksel som sitter på pub, er nettopp den Aksel som vil kunne være en fin prest, og at, at enhver prest må være en privatperson også, ja, at det må kunne kombineres ...

Den første gangen Aksel forteller at han ble opptatt av dette, var han leder i ungdomsgruppen i hjemkirken. De som Aksel beskriver som pietistene i gruppen, mente at det ikke ville være akseptabelt ut ifra kristne lederstandarder at de som ungdomsledere gikk på pub. Nå, noen år senere, bor Aksel på en annen kant av landet og har ikke det samme lederansvaret:

... da jeg som 20-åring diskuterte dette kjempemye om å kunne sitte på puben, så valgte jeg å ikke gjøre det, ehh når man kommer til en stor by som teologistudent, er ting mye enklere, for det er ikke en hovedgate i en stor by, og igjen føler jeg at det er problematisk, da, og å gjemme seg bort ...

Aksel går likevel ikke på pub, selv om han ikke trenger å ta hensyn til pietistene eller andre som mener noe om hva han kan og bør gjøre.

Jeg blir berørt av Aksels posisjonering som liberalteolog, som når han forteller om gudsforestillingen sin.

... mange forskere som mener at det henger mye sammen åssen oppvekst man har hatt, og jeg har hatt en flott, fin oppvekst med fine foreldre, og det på en måte, har gitt meg en trygghet, og gitt meg et godt gudsbilde, kan være veldig godt å være, ehh, intellektuelt liker jeg å tro at det har noe med forbilder her på huset og som har vist, vist en inkluderende kjærlig Gud ...

Jeg hefter meg her ved Aksels fortelling om møtet med den inkluderende og kjærlige Gud på teologistudiet. Ut ifra den meningen som etableres i dette utsagnet, fremstår det som at Aksel har møtt den inkluderende og kjærlige gud i både barndommen og studietiden. Likevel, når Aksel skiller mellom hvilken betydning forskere mener erfaringer i barndommen har for ens gudsforestillinger og hvordan han selv mener han har fått gudsbildet sitt, fremkommer det et skille mellom barndommen og studietiden.

Når Aksel refererer til «forskere», kan det være psykoanalytikeren Anna Maria Rizzuto og hennes bok *The birth of a living God* (1979), som er pensum for mange teologistudenter, han henviser til. Sentralt i Rizzutos teori er at individet danner sin personlige og unike gudsforestilling i et dialektisk forhold mellom dets objektrelasjoner, utviklende selvrepresentasjon og samfunnets trossystem. Aksel tar avstand fra dette perspektivet. Han forteller hvordan han mener at gudsbildet hans er dannet: «intellektuelt liker jeg å tro». Denne formuleringen refererer til Aksels konstruksjon av seg selv som liberalteolog, i motsetning til pietistene, som formes av følelser og erfaringer. Formuleringen «inkluderende kjærlig gud» er en formulering som gjerne assosieres med den liberale tradisjonen. Ved å tolke disse observasjonene i lys av den helhetlige strukturen i Aksels narrativ, dikotomien mellom liberalteologene og pietistene kan Aksels møte med den inkluderende og kjærlige gud på teologistudiet knyttes til liberalteologene. I denne strukturen kan Aksels beskrivelse av en «flott, fin oppvekst med fine foreldre» henviser til pietistene, som i Aksels narrativ assosieres med følelser og erfaringer, som også Rizzuto legger vekt på i sin teori om utviklingen av gudsforestillingene. Det jeg fortolker som Aksels avvisning av Rizzuto, og som assosieres med barndommen, tolker jeg som et uttrykk for at Aksels barndom kan romme mer sammensatte erfaringer enn det som kommer frem i det språklige meningsnivået.

Fordi Aksel er så godt kjent med presterollen og nærmer seg slutten på teologistudiet, synes jeg det er påfallende at han forstår og forklarer seg selv og andre ut ifra forenklete kategorier som liberalteologer og pietister, og at han problematiserer presterollen ved hjelp av den karikerte presten, som han presiserer ikke representerer presteskaper i dag. Det er også ved hjelp av disse kategoriene at Aksel strever med spørsmålet om hvordan han kan være seg selv som prest, som artikuleres i spørsmålet om han kan gå på pub. Det er også ved hjelp av disse kategoriene jeg har tolket frem et skille mellom gudsbildet Aksel møtte i barndommen, og møtet med den inkluderende kjærlige gud på teologistudiet.

I denne tolkningen har jeg illustrert hvordan Aksel artikulerer seg i de termene som er en del av utdanningskulturen hans, og som gir et språk for utviklingen hans som prest og

av selvforståelsen hans. Samtidig tolker jeg Aksels forhandling om seg selv i presterollen og dikotomien mellom liberalteologene og pietistene som et uttrykk for et uavhengig meningsnivå i intervjutekstene og noe som rommer en dypere personlig mening for ham. I et livshistorisk perspektiv fremstår denne teologifaglige diskursen som Aksels måte å forholde seg til og uttrykke vanskelige følelsesmessige konflikter på, som kan tolkes som artikulasjoner for forsvarsmekanismen splitting (Andkjær Olsen 2002). I et livshistorisk perspektiv tolker jeg Aksels usikkerhet på presterollen som et uttrykk for hvordan han kan forholde seg til og ta avstand fra tidligere erfaringer. Disse erfaringene er representert ved pietistene, som i Aksels narrativ assosieres med maktbruk, erfaring og følelser.

De følelsesmessige konfliktene Aksel tar avstand fra og artikulere i den teologifaglige diskursen, tolker jeg som å ha dreid seg om maktbruk eller hvordan han skal forholde seg til sine egne ønsker om makt, som han ikke kan vedkjenne seg, og i stedet tilskriver den karierte presten.

Sosialiseringen av Aksels kjønnede subjektivitet som mann

Nå vil jeg vise hvordan et livshistorisk perspektiv på Aksels usikkerhet på og ambivalente forestillinger om presterollen kan tolkes i lys av samfunnsmessige forhold han befinner seg innenfor, og belyse den kjønnede sosialiseringen av hans subjektivitet som mann. Salling Olesen peker på at identitet og profesjonelle praksiser er knyttet til kjønn sosialisert subjektivitet gjennom konkrete mennesker og dermed også til allment endrede kjønnsforhold i den utfoldende modernitet (2004:88). Kjønn og subjektivitet gir derfor et særlig godt blikk på forholdet mellom subjektivitet, det faglige og profesjonelle praksiser. I denne tilnærmingen til profesjonene forstår Salling Olesen det kjønnede profesjonelle engasjement som en av det sosialiserte kjønns materialiseringsformer. Kjønnstematiseringen kan da anskueliggjøre subjektivitetens betydning i profesjonen i egen rett og ikke som en følge av arbeidets art og organisasjon.

Teologistudiet befinner seg ikke i et atskilt erfaringsrom, og presterollen er en symboltung rolle, som er innvevd i en sosiokulturell kontekst og samfunnsmessige og sosiale prosesser og strukturer (Seip 2002; Slagstad i Elstad 2011:167). Forbindelsen mellom den historiske presterollen og presterollen i dag er heller ikke en lineær prosess (Hegstad 2000). Tidligere tilhørte presteskaper aristokratiet; presten var kongens embedsmann, og presterollen var forbeholdt menn.

Ingrid Bjerås, den første kvinnen i prestatjeneste, ble ordinert i 1961 (Tønnessen 2011). I dag er cirka 50 prosent av alle reskappelaner kvinner (Slensvik 2022).¹ Samtidig synker andelen mannlige ordinander, som kan indikere at presteprofesjonen står overfor et rekrutteringsproblem (Stifoss-Hanssen 2011). For kirkeaktive unge, som utgjør det største rekrutteringsutvalget for kirkelig tjeneste, er heller ikke presteprofesjonen et yrke de ønsker å tre inn i (Saxegaard 2019). Den økte kvinneandelen gjenspeiler derfor ikke nødvendigvis økt likestilling (Stifoss-Hanssen 2011) og det diskuteres om presteyrket mister status når kvinneandelen går opp (Saltkjel 2022; Thomassen 2021).

Kari Værness (1984) argumenterer for at sosialisering som kvinne kan ta form som en omsorgsrasjonalitet. Omsorgsrasjonalitet kan ikke begrenses til en bestemt profesjonell ferdighet, men utgjør et aspekt ved sosialisert kvinnelig subjektivitet. Hans Stifoss-Hanssen (2011) peker på at det stigende antallet kvinner i prestatjeneste kan ha endret presteprofesjonen. For eksempel kan folkekirkeideologien anskueliggjøres i lys av kvinnes inntog i prestatjenesten (Elstad 1998:191). Det er rimelig å anta at de mannlige teologistudentenes kjønnsbaserte faglighet og deres profesjonelt formende mannlighet endres og artikuleres på

nye måter i takt med at kirken og samfunnet endrer seg. Selv om de mannlige teologistudentene ikke forteller om det å være mann og prest, slik som de kvinnelige teologistudentene i dette utvalget gjør, er likevel mennenes subjektivitet til stede i intervjuene med dem.

Selv om den historiske presterollen var forbeholdt menn og forbundet med formell og uformell makt, som ikke lenger følger med presterollen i det moderne samfunnet, representerer den sosiale mening som fortsatt er meningsfulle i våre kulturelle forestillinger om presterollen i dag (Arbeidsgiverorganisasjon for kirkelige virksomheter 2018). Det er derfor tenkelig at vi kan forstå Aksels forestillinger om prestens makt og den karikerte presterollen som artikulasjoner for sosiale mening som er assosiert med presteyrket, og som uttrykker noe som overgår den faktiske rollen (Salling Olesen og Weber 2012).

Det er en allmektig presterolle Aksel forteller om. Han posisjonerer seg selv i forhold til makten som er assosiert med presterollen, og uttrykker stor avstand til den. Han virker vant med å reflektere over prestens makt og er klar over at det i dagens samfunn ikke er legitimt å misbruke makt i den profesjonelle rollen. Aksel tar avstand fra en presterolle med mye makt, selv om denne forestillingen ikke svarer til den faktiske presterollen. Den historiske presterollen representerte en tydelig mannsrolle assosiert med en autoritativ sannhet som gav fasthet og trygghet (Rubow 2006). I vitenskapeliggjøringen av teologien finnes det ikke lenger en autoritativ sannhet, og dette kan vanskeliggjøre teologistudentenes mulighet for å slutte seg til et fag de kan stå inne for. Selv om de mannlige teologistudentene i dette materialet, i likhet med de kvinnelige, artikulere den diakonale, sosiale og relasjonelle presterollen, er det den historiske presterollen de spiller seg i og strever med.² I stedet for at Aksel artikulere usikkerhet på seg selv som følge av denne nye fagligheten og profesjonelle rollen, skaper han mening i sin profesjonsdannelse gjennom å distansere seg fra pietismen og omfavne det han oppfatter som liberalteologi.

Spenningsforholdet mellom en gammel og en ny kollektiv profesjonsidentitet finner sted i det moderne demokratiske samfunnet, hvor kvinners likeverdige rett til å bli prester forstås som en del av demokratiseringen. Jeg tolker ikke Aksels sosialiserte faglighet og profesjonelt formende mannlige subjektivitet som enkeltstående kategorier, men som kulturelle kategorier som er resultatet av Aksels sosialisering innenfor den samfunnsmessige konteksten som er bestemmende for hans livsløp. Aksels ambivalente forestilling om prestens makt tolker jeg som uttrykk for endringer i mannlige sosialisert faglighet og profesjonelt formende mannlige subjektivitet.

Ingrids forestilling om å bli prest

Jeg vil nå vende blikket mot noen av observasjonene i intervjuene med Ingrid og hennes utvikling som prest og hvordan jeg tolker disse i et livshistorisk perspektiv. Ingrid er i midten av tjuetårene når jeg møter henne i det siste intervjuet. Ingrid er vokst opp i en familie med mor, far og to yngre søstre. I likhet med Aksel har Ingrid også deltatt i kirkens gudstjenester og kristelig barne- og ungdomsarbeid. Som fremtidig prest ønsker Ingrid at de hun møter, skal erfare at de er verdifulle og elsket av Gud.

Når Ingrid snakker om avgjørelsen om å bli prest, blir jeg berørt av hvor tilfeldig yrkesvalget hennes fremstår. Det er som om det nærmest var utilsiktet at hun begynte på teologistudiet og bestemte seg for å bli prest. Hun forteller at hennes opprinnelige plan ikke var å bli prest, men å studere internasjonale relasjoner på en annen kant av landet, som hun begynte på etter videregående skole. Det går likevel ikke som Ingrid har planlagt. Hun mistrivdes på studiestedet, og etter noen vanskelige måneder bestemmer hun seg for å slutte midt i semesteret. Hun beskriver dette som en «grunnleggende erfaring» fordi det er første gangen i livet

hun ikke gjennomfører det hun har satt seg fore. Plutselig stod Ingrid uten studieplass, men det var ledig plass på teologistudiet, og hun bestemte seg for å hive seg rundt og ta det første året på bachelorstudiet i teologi.

En livshistorisk tolkning av Ingrids fortelling om å bli prest

Utgangspunktet for den livshistoriske tolkningen av intervjuene med Ingrid er fortellingen hennes om å bli prest. Ved en mer detaljert lesning av intervjuene fremstår Ingrids valg om å bli prest motsetningsfullt og ambivalent og ikke så tilfeldig likevel. Ingrid forteller at hun som barn pleide å leke prest og allerede som åtteåring hadde bestemt seg for å bli prest. Hun var med foreldrene sine i kirken og fulgte nøye med på hvorledes prestene gjorde det, og forestilte seg hvordan hun ville utføre prestetjingene når hun selv ble prest.

Ingrid er usikker på om hun skal fortsette på teologistudiet, og beskriver valget om å bli prest som en ambivalens mellom fornuft og følelser. Fornuften forteller henne at hun ikke liker teologistudiene. Følelsene hennes forteller henne at teologistudiet er spennende, og at hun burde fortsette å studere teologi. Det var ikke før faren hennes uoppfordret ga henne sin støtte til at hun ville bli en god prest, at Ingrid bestemte seg for å bli prest.

Ingrids ambivalens utfolder seg i to temaer i intervjuene. Hun forteller at hun har en forestilling om at hun som prest vil få være «en virkelig kvinne» og bli en rolig og fredsom person – ikke en som alltid kjemper for det hun mener er rett, som hun beskriver seg selv på intervjuetidspunktet. Helt fra Ingrid var barn, har hun lagt merke til kvinner i prestetjeneste og forteller at disse kvinnene rører henne på en spesiell måte. En av disse kvinnene er en venn av foreldrene, og selv om denne familievennen bodde et annet sted, og at de derfor ikke var med på gudstjenestene hennes, betydde det mye for Ingrid at denne kvinnen var prest. Når hun nå som teologistudent forteller om kvinner i prestetjeneste hun har møtt, er det spesielt det at disse kvinnene uttrykker sin femininitet, Ingrid er berørt av når hun tenker på selv som prest.

... (intervjuer:) du fortalte innledningsvis nå om disse andre kvinner du ser som er prester og ting du legger merke til, kommer du på noen sånne ting? (Ingrid): Ehh (stille) det er veldig sånn, de har, at en del har gitt meg tilbakemelding, og det har betydd veldig mye, ehh, ja, (stille) jo, og det med stil, at man kler seg, det har og vært faktisk viktig for meg, (latter) det at en ikke må rundt i en søppelsekk fordi om en er jente og prest og ikke må skinne seg, holdt jeg på å si, være hard eller sånne ting, det synes jeg og er fint, og har betydd mye for meg, «å du hadde det stilige skjørtet», «ja, er ikke kult», «og det smykket», det kan være moteriktig og være litt stilig, eller sånne ting, det synes jeg er gøy, at en ikke må være, må være en grå mus, eller, eller må bli maskulin for den saks skyld for å være prest, en jeg møtte hun gikk i svarte små sko og så hadde hun svart skjørt til liksom rett, til over kneet og strømpebukse og svart stilig utringning, hår til alle kanter og ganske sånn kraftig sminka, hun var omkring 60 og i litt høye hæler, og skikkelig dame, så stilig, drit kult synes jeg, da, for da var det liksom noen som torde å være virkelig, virkelig kvinne, og det synes jeg er litt sånn godt da, så litt sånne ting, men det er kanskje, ikke, mer den type ting fremfor teologi, eller jeg tenker «du gjør sånn og sånn» ... (intervjuer:) Har du noen formeninger om hvorfor det er viktig for deg? Ja, (stille) jeg tror det legitimiserer mitt valg, på en måte, at jeg kan være meg, og jeg kan være prest, jeg tror jeg har brukt det litt sånn, egentlig, ehh, ja, litt sånn, at det gir meg spillerom, ehh, ja, tror, tror det nok det handler en del om det, kanskje først og fremst (stille) at det blir en slags, bruke det holdt jeg på å si, en slags selvbekreftelse, bekreftelse på at jeg kan være meg, at jeg kan være opptatt av de tingene jeg er opptatt av, at jeg kan få lov til at jeg synes det er gøy å gå med høye hæler, selv om jeg, ja, jeg

synes egentlig ikke, jo, det er litt gøy, men i hvert fall, at jeg kan synes det er fint å sminke seg og ikke må være, sånne ting som jeg synes er gøy og som jeg liker, det kan jeg fortsatt like selv om jeg blir prest ...

Å uttrykke sin feminitet og ønske om å være en «virkelig kvinne» er en av dynamikkene i Ingrids refleksjoner om seg selv i presterollen. Dette er et signifikant tema i livshistorien hennes som hun beskriver som en «selvstendighetsprosess» som handler om å gi plass til følelsene sine. Det er gjennom samtaler på studiestedet at Ingrid har blitt oppmerksom på dette, og hun har arbeidet med spørsmål som «hvem er jeg» og «hvorfor er jeg som jeg er». Gjennom disse samtaler har hun blitt kjent med tidligere erfaringer, spesielt erfaringer på skolen, hvor hun følte seg mobbet av en av lærerne, og hvordan disse har formet henne.

det skulle temmes av noen lærere, det var truende, det, skummelt og, noe vi må få luka bort, ehh, sånn sett så ble jeg jo klar over det at «du skal begrense deg», «du skal begrense deg», «du skal begrense deg».

Denne erfaringen beskriver hun som en annen «grunnleggende erfaring» for utviklingen hennes. Hun måtte beskytte seg og ble en som fremstod som tøff og sterk. Dette er grunnen, forklarer hun, til at hun er en som tar ordet og står opp og kjemper for det hun mener, på bekostning av å ha kontakt med og ta hensyn til følelsene sine. For å beskytte seg mot lærerens mobbing tok Ingrid guttejenterollen. I hennes konstruksjon av seg selv som guttejente fant Ingrid en rolle hvor hun fikk rom til å uttrykke styrken sin, men hun tillot seg ikke å vise svakhet eller usikkerhet. Når Ingrid tenker tilbake på denne perioden, forteller hun at det å ta guttejenterollen var en lett løsning på den situasjonen hun befant seg i den gang. Hun oppfatter det som at guttejenterollen ga henne muligheten til å uttrykke sine maskuline kvaliteter, men det var ikke rom for hele den personen hun var, i denne rollen. På denne måten har guttejenterollen fungert som en hindring for at hun kunne innlemme det hun beskriver som sine feminine kvaliteter. Nå opplever Ingrid at hun må finne en ny rolle, hvor hun som kvinne kan uttrykke sine mangfoldige kvaliteter. I Ingrids fortelling om å bli prest presenteres dette som et valg mellom å lytte til følelsene eller fornuften, hvor presteyrket representerte følelsene. I et livshistorisk perspektiv tolker jeg Ingrids utvikling som prest som en måte hun forsøker å utvide guttejenterollen, som har blitt for fastlåst for henne.

Sosialiseringen av Ingrids kjønnede subjektivitet som kvinne

Tematikken om makt er påfallende i intervjuene med de mannlige teologistudentene, som jeg har eksemplifisert i tolkningen av intervjuet med Aksel. Denne tematikken er fraværende i intervjuene med de kvinnelige teologistudentene (Finholt-Pedersen 2018). Basert på disse forskjellene vil jeg reflektere over hvordan Ingrids ambivalente forhold til å bli prest, tolket i en samfunnsmessig kontekst, kan belyse hvordan hennes utvikling av en profesjonell identitet som prest inngår i den kjønnede sosialiseringen av hennes subjektivitet.

Ingrid er vokst opp i det norske samfunnet hvor forestillingen om kvinners likestilling er godt etablert. Menns og kvinners deltakelse i arbeidslivet nærmer seg likestilling, samtidig som det er påfallende stabilitet i kjønnsbaserte mønstre i arbeidsliv, familieliv og samfunnsliv (Halrynjo og Teigen 2016). Kvinners mulighet for å bli prester kan forstås som et uttrykk for at det er et større mulighetsrom for flere kjønnsuttrykk i dag (Danielsen, Larsen og Owesen 2013). Det er i spenningsforholdet mellom at kvinner oppfattes som likeverdige,

og at presterollen beskrives ved hjelp av tradisjonelle maskuline termer som hyrde, åndelig leder og forkynner, men og som omsorgsfull sjelesørger (Friis Eriksen 2013), at den kjønne sosialiseringen av Ingrids subjektivitet foregår.

Ingrids utvikling som prest kan forstås som en måte hun konstruerer seg som likeverdig på. Denne måten å forstå likestilling på bygger på antagelsen om at kvinner er likestilte når de har muligheten til å tre inn i tradisjonelle mansroller. Ingrids erfaringer og emosjonelle konflikter problematiserer likevel hennes valg av presteyrket som et uttrykk for likestilling. Fra tidlig alder har Aksel og Ingrid blitt sosialisert forskjellig. Som jeg har vist i tolkningen av Aksels fortelling om å bli prest, er han sosialisert til forestillingen om en mektig prest og mann. Noe som er påfallende i intervjuene med de kvinnelige teologistudentene, er derimot at de uttrykker tankene sine om seg selv som kvinne og prest i forbindelse med hvordan de har blitt mottatt som jenter i barndommen og nå som voksne kvinner (Finholt-Pedersen 2020; Friis Eriksen 2013; Thomassen 2017).

Ut ifra disse kulturelle forskjellene i Aksels og Ingrids sosialisering følger ikke utviklingen deres som prester sammenfallende sosialiseringsprosesser. Bjerrum Nielsen (2010) beskriver sosialisert kjønnsrolleatferd som noe langt mer grunnleggende enn å internalisere normer og kjønnsrolleatferd. Kjønnsrolleatferd er ikke bare et ytre, rasjonelt lag av personligheten, men er dypt innvevd i den enkeltes livssammenheng og psykodynamiske subjektdannelsesprosess.

I arbeidet med intervjuene med Ingrid blir jeg berørt av hvor opptatt hun er av hvordan hun vil utsmykke seg og vise frem kroppen sin når hun tenker på seg selv i presterollen. Det passer ikke helt inn med det hun tidligere fortalte om i forbindelse med valget av en lang akademisk utdanning og usikkerheten på å bli prest. I artikkelen «Små piger, søde piger, stille piger – om pigeliv og pigesocialisering» analyserer og tolker Bjerrum Nielsen (2010) observasjoner av andreklassesjenter i lys av konflikten mellom kjærlighet og autonomi. Bjerrum Nielsen (2010:36) forklarer at konflikten mellom kjærlighet og autonomi grunnlegges på et tidlig tidspunkt i jentenes liv og utspiller seg i jentebarnets symbiotiske forhold til sin mor, og handler om hennes utvikling av autonomi. Selv om senere erfaringer kan gi jenta andre muligheter for å uttrykke behovene sine, er utgangspunktet i Bjerrum Niensens (2010:38) perspektiv at drivkraften i jentas videre sosialisering er grunnlagt i morsrelasjonen og dreier seg om angsten for ikke å bli elsket hvis hun hevder sine egne behov.

Det er en strukturlikhet mellom Bjerrum Niensens (2010) analyse av disse jentenes oppfatthet av kroppen deres som objekter, som artikulerte seg i en voldsom oppfatthet av klær og hår, og Ingrids erfaring på skolen, hvor hun måtte begrense seg. Dette forplanter seg også til voksenlivet, der Ingrid er opptatt av hvordan kvinner i prestatjeneste artikulerer sin femininitet via kroppen. Ingrids erfaring på skolen, der læreren forventet at hun skulle begrense seg, kan forstås som et eksempel på at hun ga avkall på sin selvhevdelse og ikke fikk være et handlende subjekt. Hun ble underordnet gjennom forventninger og påbud om å innta en passiv og ikke-utfarende rolle (Bjerrum Nielsen 2010). Dette skjedde parallelt med at Ingrid som barn bestemte seg for å bli prest, og tok guttejenterollen. Det er her, i kampen for å uttrykke seg som et subjekt, at Ingrid vil bli prest, og retter oppmerksomheten mot sin egen kropp og hvordan den kan utsmykkes og vises frem, slik at hun kan være en «virkelig kvinne».

Ingrid forsøker å få tak i hva det vil si for henne å være autonom og kvinne. Hun konstruerer seg som kvinne og autonom ved å tre inn i presterollen, men har ikke språk for å uttrykke hva dette betyr, annet enn å fortelle om kvinner i prestatjeneste som fremstår som feminine. I lys av den livshistoriske tolkningen og den samfunnsmessige situertheten Ingrid befinner seg i, hvor jenter sosialiseres til underordning, tolker jeg hennes valg av presteyrket

som et uttrykk for at hun blir værende i en ambivalens hvor hun forsøker å forene det å være kvinne og autonom.

Konklusjon

I denne artikkelen har jeg anskueliggjort hvorledes Aksel og Ingrids utvikling av en profesjonell identitet som prest inngår i deres sosialiserte kjønnede subjektivitet som mann og kvinne. Aksel er sosialisert til forestillingen om prestens makt samtidig som han, på lik linje med de kvinnelige teologistudentene, artikulere den diakonale, sosiale og relasjonelle presterollen. I det livshistoriske perspektivet på Aksels usikkerhet og ambivalente forhold til presterollen tolket jeg dette som artikulasjoner av hans tidligere erfaringer med maktbruk og hvordan han skal forholde seg til sine egne ønsker om makt. I et samfunnsmessig lys har jeg vist hvordan Aksels usikkerhet og ambivalente forestillinger om presterollen kan tolkes som sosialisert faglighet og profesjonelt formende mannlige subjektivitet i endring.

Ingrids valg av presteyrket synliggjorde at hun som kvinne i det norske samfunnet kan ta en rolle som har vært forbeholdt menn, samtidig som at hennes yrkesvalg også kan dreie seg om å oppnå autonomi. Gjennom å fortolke Ingrids kjønnede sosialisering som kvinne i en livshistorisk fortolkningsramme har jeg vist at hennes forsøk på å oppnå autonomi fremstår som mer komplisert og komplekst enn å tre inn i en mannlige rolle. Hun befinner seg på en og samme tid i forestillingen om kvinners likestilling samtidig som hun sosialiseres til underordning. Hun søker autonomi innenfor den sosiale sammenhengen hun er sosialisert i, ved å konstruere seg i en mannlige rolle assosiert med makt og status (Elstad 2011) og mannlige egenskaper (Friis Eriksen 2013).

Ved hjelp av denne psykososiale tilnærmingen synliggjør jeg dermed hvordan Aksel og Ingrids sosialisering til presteskaper er innleiret i bredere samfunnsmessige prosesser, som moderniseringen av det norske samfunnet og utviklingen av likestilling. I min utvidede livshistoriske tolkning av intervjuene med Aksel og Ingrid viser jeg at disse to studentene ikke følger sammenfallende sosialiseringprosesser før de starter på teologistudiet, og heller ikke i deres utvikling av en profesjonell identitet som prest.

Noter

- 1 Julie Margrethe Slensvik, statistikk rådgiver for kirkerådet i e-post 31.08.2022.
- 2 Presterollen har tidligere vært beskrevet som en «kerygmatiske-proklamerende» rolle, altså hvor det å være prest dreide seg om å forkynne evangeliet, guds frelse, til at presterollen i dag artikuleres som en «omsorgsfull-samtalende presterolle» (Josuttis 1996 i Stifoss-Hanssen 2011). Denne nye presterollen preger både menns og kvinners presterolleforståelse. Stifoss-Hanssen (2011) trekker frem fra Stiftelsen Kirkeforskningens undersøkelse (Høeg og Gresaker 2009) at både kvinner og menn legger vekt på team- og samarbeid, å inngå i en ledelse som ser medarbeiderne, og veiledning med fokus på relasjonsarbeid i sitt prestevirke når de uttaler hva de anser som viktig for dem som prester.

Litteratur

- Andkjær Olsen, Ole 2002. «Forsvarmekanisme». I: Ole Andkjær Olsen (red.): *Psykodynamisk Leksikon*. København: Gyldendal.
- Aadnanes, Per Magne 1995. *Får moderne vantru til ny religiøsitet. Norsk livssynsdebatt gjennom hundre år*. Oslo: Tano Aschehoug.

- Arbeidsgiverorganisasjon for kirkelige virksomheter. *TV-prester er heldigvis ikke ekte prester*. <https://www.ka.no/sak/article/1448752>. (Lastet ned 23.08.2022).
- Bjerrum Nielsen, Harriet 1999. «'Black Holes' as Sites for Self-Constructions». I: Ruthellen Josselson og Amia Lieblich (red.): *Making Meaning of Narratives*. Thousand Oaks, Ca: Sage Publications. <https://doi.org/10.4135/9781483348933.n3>
- Bjerrum Nielsen, Harriet 2010. «Små piger, søde piger, stille piger – om pigeliv og pigesosialisering», *Sosiologi i dag* 40 (3): 18–49.
- Danielsen, Hilde, Eirinn Larsen og Ingeborg W. Owesen 2013. *Norsk likestillingshistorie 1814–2013*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Dybbroe, Bettina 2012. «Work Identity and Contradictory Experiences of Welfare Workers in a Life-history Perspective», *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research* 13 (3), Art. 21: 107–123.
- Elstad, Hallgeir 1998. «... midt i den norske kirke ...» Det praktisk-teologiske seminar gjennom 150 år, 1848-1998. *Det praktisk teologiske seminars skriftserie* 3. Oslo: Det praktisk teologiske seminar.
- Elstad, Hallgeir 2011. «Frå presteutdanning i embetsmannsstaten til religion og samfunn», *Norsk Teologisk Tidsskrift* 112 (3–4): 166–180. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2979-2011-03-04-03>
- Finholt-Pedersen, Sissel Merete 2018. *Hva er det å bli prest? Teologistudenter og subjektivitet*. Doktoravhandling, Institut for Mennesker og Teknologi, Roskilde Universitet.
- Finholt-Pedersen, Sissel Merete 2020. «What does it mean to become a church minister? Life history and Imaginations of the future». I: Henning Salling Olesen (red.): *The Societal Unconscious. Psychosocial Perspectives on Adult Learning*. Leiden/Boston: Brill | Sense. <https://doi.org/10.1163/9789004420274>
- Fog, Jette 2005. *Det kvalitative forskningsinterview. Med samtalen som udgangspunkt*. København: Akademisk Forlag.
- Friis Eriksen, Gry 2005. «Når presterollen møter kjønnsrollen. Integrering av kjønn i veiledningssamtalen». *St. Sunniva* 1: 20–32.
- Halrynjo, Sigtona og Mari Teigen 2016. *Ulik likestilling i arbeidslivet*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Josuttis Manfred 1996. *Die Einfuhrung in das Leben-Pastoraltheologie und Spiritualitet*. Gutersloh: Chr. Kaiser.
- Hegstad, Harald 2000. «Presten og de andre: Ekklesiologiske perspektiver». I: Morten Huse (red.): *Prest og Ledelse*. Oslo: Verbum.
- Høeg, Ida Marie og Ann Kristin Gresaker 2009. *Prest i Den norske kirke, en rapport om presters arbeidsforhold* (KIFO Notat nr 5). Oslo: KIFO, institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning.
- Laursen, Per Fibæk, Leif Moos, Henning Salling Olesen og Kirsten Weber 2005. *Professionalisering: en grundbog*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Liveng, Anne 2012. «Why Do Care Workers Withdraw From Elderly Care? Researcher's Language as a Hermeneutical Key», *Journal of Research Practice* 8 (2), Article M4: 1–14.
- Mellon, Karsten 2020. «The Milk Lady: A Nurturing Identification Object». I: Henning Salling Olesen (red.): *The Societal Unconscious. Psychosocial Perspectives on Adult Learning*. Leiden / Boston: Brill | Sense. <https://doi.org/10.1163/9789004420274>
- Prokop, Ulrike 1996. Cultural pattern of the feminine – On the construction of the ideal woman in Rousseau. I: Ulrike Prokop (red.): *Kvinnelighetens symbolikk – kvinnelige livsutkast i det moderne* (Arbeidsnotat 7). Oslo: Centre of Womens's Studies, Univeristy of Oslo.
- Ramvi, Ellen 2015. «I am only a nurse: a biographical narrative study of a nurse's self understanding and its implication for practice», *BMC Nursing* 14 (23). <https://doi.org/10.1186/s12912-015-0073-y>

- Rizzuto, Anna Maria 1979. *The Birth of The Living God. A Psychoanalytic Study*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Rubow, Cecilie 2006. *Fem præster og antropologiske perspektiver på identitet og autoritet*. København: ANIS.
- Salling Olesen, Henning 2004. «Professioner som (trod)spejl for arbejdet i den udfoldende modernitet», *Tidsskrift for arbejdsliv* 6 (1): 77–95.
- Salling Olesen, Henning 2006. «Diskurs og erfaring. Eksempler fra lægeprofessionen», *Nordisk Pedagogik* 26: 358–371. <https://doi.org/10.18261/issn1891-5949-2006-04-08>
- Salling Olesen, Henning 2007. «Theorizing learning in life history: A psycho societal approach», *Studies in the Education of Adults* 39 (1): 38–53.
- Salling Olesen, Henning 2012. «The Societal Nature of Subjectivity: An Interdisciplinary Methodological Challenge», *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research* 13 (3). <https://doi.org/10.17169/fqs-13.3.1908>
- Salling Olesen, Henning 2017. «Learning and Experience: A Psycho – societal Approach». I: Marcella Milan (red.): *The Palgrave International Handbook on Adult and Lifelong Education and Learning*. London: Palgrave Macmillan.
- Salling Olesen, Henning 2020. *The Societal Unconscious. Psychosocial Perspectives on Adult Learning*. Leiden/Boston: Brill | Sense. <https://doi.org/10.1163/9789004420274>
- Salling Olesen, Henning og Kirsten Weber 2012. «Socialization, Language, and Scenic Understanding. Alfred Lorenzer's contribution to a Psycho – societal Methodology», *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research* 13 (3). <https://doi.org/10.17169/fqs-13.3.1906>
- Saltkjel, Mari 2022, 9. mai. «Autoriteten i presteembetet». *Vårt Land*.
- Saxegaard, Fredrik 2019. «Den fantastiske jobben som ikke frister», *Tidsskrift for praktisk teologi* 1: 4–17.
- Seip, Jens Arup 2002. *Utsikt over Norges historie*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Stifoss-Hanssen, Hans 2011. «Den implisitte kjønnsdimensjonen. Kvinnelige presters arbeidsforhold i lys av nyere studier». I: Bjørg Kjersti Myren og Hanne Stenvaag (red.): *Hun våget å gå foran. Ingrid Bjerås og kvinners prestejeneste i Norge*. Oslo: Verbum.
- Thomassen, Merete 2017, 15. juni. «Små damer i prestekjole». *Vårt Land*.
- Thomassen, Merete 2021, 22. juni. «De kjønnskritiske varselklokkene bør ringe». *Vårt Land*.
- Thorkildsen, Dag 1998. Vekkelse og moderniseringen i Norden på 1800-tallet. *Historisk tidsskrift* 2:160–181.
- Trede, Franziska, Rob Macklin og Donna Bridges 2012. «Professional identity development: a review of the higher education literature». *Studies in Higher Education*, 37 (3): 365–384. <https://doi.org/10.1080/03075079.2010.521237>
- Tønnessen, Aud V. 2011. «Norges første kvinnelige prest: en minibiografi». I: Bjørg Kjersti Myren og Hanne Stenvaag (red.): *Hun våget å gå foran. Ingrid Bjerås og kvinners prestejeneste i Norge*. Oslo: Verbum.
- Værness, Kari 1984. «The Rationality of Caring». *Economic and Industrial Democracy* 5: 185–211. <https://doi.org/10.1177/0143831X8452003>
- Weber, Kirsten 1995. *Ambivalens og erfaring – mot et kjønnsdifferensiert læringsbegrep. En analyse af kvinders læreprocesser i Fagbevægelsens Interne Uddannelsessystem*. Doktoravhandling, Erhvervs- og voksenuddannelsesgruppen. Roskilde Universitet.